

СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ТА НАУКОВІ ПІДХОДИ У ВИРОБНИЦТВІ ОГІРКІВ

Медончак О.В., аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

Хоненко Л.Г., канд. с.-г. наук, доцентка

Миколаївський національний аграрний університет

<https://orcid.org/0000-0002-5365-8768>

Анотація: Розглянуто соціальні аспекти та наукові підходи до виробництва огірків. Визначено роль кооперації, аграрної освіти та соціального капіталу у підвищенні ефективності діяльності малих і середніх господарств. Проаналізовано вплив інституційної підтримки та доступу до знань на розвиток галузі. Окреслено основні проблеми виробництва огірків в Україні, зокрема обмежений доступ до ринків і низький рівень довіри між учасниками. Обґрунтовано перспективи розвитку через впровадження інновацій, розширення освітніх програм і використання міжнародного досвіду.

Ключові слова: овочівництво, огірки, аграрне виробництво, соціальний капітал, кооперація, аграрна освіта, інновації, ефективність виробництва, сталий розвиток.

Забезпечення населення якісними продуктами харчування щороку набуває дедалі більшого глобального значення. Зростають вимоги до повноцінного та збалансованого харчування, зокрема щодо споживання продукції, багатой на вітаміни та мікроелементи. За даними FAO, понад половина населення світу відчуває дефіцит вітамінів у раціоні. У зв'язку з цим науковці та практики аграрного сектору приділяють дедалі більше уваги розвитку виробництва цінних овочевих культур, серед яких важливе місце посідають огірки [1].

Сучасне виробництво огірків у аграрному секторі виходить далеко за межі суто технологічних процесів і набуває комплексного характеру, охоплюючи соціальні, економічні, освітні та інституційні аспекти. Ефективність функціонування виробничих систем визначається не лише рівнем агротехнологій, але й розвитком соціального капіталу, доступом до знань, рівнем довіри між учасниками ринку та здатністю до кооперації.

У глобальному масштабі виробництво огірків значною мірою зосереджене в секторі малого та середнього фермерства. За даними [2] понад 70% світового обсягу цієї продукції забезпечується господарствами з площею до 2 га. Така структура галузі обумовлює високу роль локальних соціальних зв'язків, неформального обміну знаннями та горизонтальних форм організації виробництва.

Сучасний стан та тенденції розвитку вітчизняної галузі овочівництва в Україні (станом на 2024–2026 роки) формуються під впливом комплексу факторів: інфляційних процесів, подорожчання матеріально-технічних ресурсів,

логістичних обмежень та зміни географії виробництва. Через бойові дії та окупацію значних територій на півдні (Херсонська, Запорізька обл.), які раніше були основними виробниками овочів, відбулося переміщення виробництва у центральні, західні та північні регіони. Загальне виробництво овочів відкритого ґрунту скоротилося, що частково компенсується збільшенням інтенсивності вирощування в інших регіонах та зростанням частки тепличних овочів. Це зумовило зміни в ціновій кон'юнктурі та доходах унаслідок подорожчання енергоносіїв (дизпаливо, електроенергія), добрив, засобів захисту рослин та насіння.

У країнах Східної Європи, зокрема в Україні, переважають індивідуальні господарства, що створює певні обмеження щодо стандартизації продукції, інтеграції до організованих ринків та впровадження інноваційних технологій. Водночас така модель господарювання сприяє гнучкості та адаптивності виробників до локальних умов.

Важливим механізмом підвищення конкурентоспроможності дрібних виробників є розвиток сільськогосподарської кооперації [3]. Кооперативи виконують функції об'єднання ресурсів, організації спільного збуту, зниження витрат на логістику та забезпечення доступу до сертифікації. Дослідження свідчать, що участь у кооперативах дозволяє підвищити доходи виробників огірків у середньому на 18–25% завдяки ефекту масштабу та покращенню ринкових позицій. Об'єднані виробники можуть формувати більші партії продукції, що цікаво для великих мереж супермаркетів та переробних підприємств. Це дозволяє уникати посередників і продавати огірки за вищою ціною. Кооперативи часто інвестують у власні логістичні центри, холодильники та обладнання для сортування та пакування, що підвищує додану вартість продукції.

Значну роль у підвищенні ефективності виробництва відіграє аграрна освіта, яка включає як формальні (заклади вищої та професійної освіти), так і неформальні компоненти (тренінги, дорадчі служби, демонстраційні проєкти). Для виробництва огірків критично важливими є знання у сфері агрономії, захисту рослин, післязбиральної доробки продукції, а також навички управління кооперативами та цифрова компетентність (використання систем точного землеробства, CRM-рішень тощо). Впровадження систем безпечності харчових продуктів, зокрема принципів HACCP, потребує спеціалізованої підготовки виробників, що забезпечується через освітні та науково-консультаційні центри.

Соціальний капітал, який визначається як здатність до колективної взаємодії на основі довіри, норм і соціальних мереж, є одним із ключових факторів розвитку галузі. У виробництві огірків він проявляється через обмін практичними знаннями між виробниками, спільне використання технічних ресурсів та взаємодію з дорадчими структурами. Низький рівень інституційної довіри, характерний для частини пострадянських країн, зокрема України, залишається стримуючим чинником розвитку кооперації.

Важливим елементом розвитку галузі є державна та міжнародна підтримка, яка включає фінансування створення кооперативів, реалізацію освітніх програм, сприяння сертифікації продукції та розширення доступу до

кредитних ресурсів.

ОЕСД та FAO рекомендують створення агроінкубаторів – інституцій, що поєднують освітні, інноваційні та підприємницькі функції для підтримки малих виробників.

Міжнародний досвід демонструє різні моделі розвитку соціально орієнтованого аграрного виробництва. В Україні спостерігається фрагментарність структури та значна залежність від міжнародних проектів підтримки. У Польщі сформована ефективна система кооперації за підтримки ЄС. У країнах, що розвиваються, таких як Кенія та Індія, активно впроваджуються агроінкубатори, цифрові платформи навчання та програми залучення молоді до аграрного сектору.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціальні аспекти виробництва огірків формують складну багаторівневу систему взаємодії економічних, освітніх та інституційних факторів. Кооперація, розвиток аграрної освіти та формування соціального капіталу виступають ключовими чинниками підвищення ефективності виробництва, особливо в умовах домінування дрібних форм господарювання. Україна має значний потенціал для розвитку цієї галузі за умови адаптації міжнародного досвіду, посилення державної підтримки та впровадження науково обґрунтованих підходів до освіти і управління аграрним сектором.

Список використаної літератури

1. Маркетингове дослідження ринку овочевої продукції в Україні: монографія / Р.В. Логоша, К.В. Мазур, В.Ю. Кричковський. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2021. 344 с. URL : <https://surl.li/tzeltk>.
2. Sarah K. Lowder a, Marco V. Sánchez b , Raffaele Bertini. Which farms feed the world and has farmland become more concentrated? World Development Volume 142, June 2021, URL : <https://surli.cc/rklvgg>.
3. Багатофункціональність кооперації в децентралізованих громадах. Якобчук В.П., Ходаківський Є.І., Іванюк О.В., Плотнікова М.Ф. URL : https://www.academia.edu/39519132_

Abstract: Social aspects and scientific approaches to cucumber production are considered. The role of cooperation, agrarian education and social capital in increasing the efficiency of small and medium-sized farms is determined. The impact of institutional support and access to knowledge on the development of the industry is analyzed. The main problems of cucumber production in Ukraine are outlined, in particular, limited access to markets and a low level of trust between participants. The prospects for development through the introduction of innovations, the expansion of educational programs and the use of international experience are substantiated.

Key words: vegetable growing, cucumbers, agricultural production, social capital, cooperation, agricultural education, innovations; production efficiency, sustainable developmen.